Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ANDERS VEDEL

# TIL FORSTAAELSE AF DEN NYE SKOLELOV

## SÆRLIG DENS BESTEMMELSER OM SKOLEN PAA LANDET

SÆRTRYK AF »DANSK UDSYN«
3. HÆFTE

KOLDING
KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI
1938

Den nye skolelov har medført en meget livlig drøftelse af, hvorledes den bedst skal føres ud i livet.

Mange synspunkter gør sig gældende: de store bekostninger, den medfører, og hvorledes de bedst kan begrænses. De muligheder, den byder i retning af større kundskabstilegnelse, særlig gennem mere klassedeling (»centralskoler«). Hvorledes lærernes stilling bliver ved skoler, der nedlægges, o. s. v.

Man har indtryk af, at folk en del steder har styrtet til for at få noget lavet strax, uden forud at have gjort sig helt klart, hvad det egentlig er, man til syvende og sidst vil opnå.

Der trænges til en alsidig overvejelse, en betragtning af alle de forskellige synspunkter, der gør sig gældende i opdragelsesvæsenet hos dem, der skal træffe ordningerne. Den bør være gjort, og den bør ikke mindst være klargjort for de forældre, hvis børns vel det drejer sig om, og den bør også have deres billigelse. Først derefter er handlingens tid kommen.

Det kan være gavnligt at lægge mærke til nogle ord, undervisningsminister Jørgen Jørgensen udtalte ved et forældrerådsmøde i Næstved 1. april i år. De anføres her efter »Forældrerådstidende«:

> »Den nye skolelov vil på ingen måde skabe en gennemgribende forandring. Der er sagt: Skolen bliver ensrettet. Nej, tværtimod! Vi vil komme til at se forskellige skoleformer som aldrig før, idet hver kommune får lov til at ordne sine egne forhold. Og anken, at forældrenes indflydelse svækkes, er ubegrundet. De vil få større indflydelse. Og så de store, dyre centralskoler, siger man. Forholdet er imidlertid, at ingen har bedt om centralskoler eller paladser, og

intet i loven animerer dertil, og ingen får større tilskud, enten de bygger en eller fem skoler. Loven siger ikke små skoler. Man kan gøre det efter ønske. Store skoler bliver billigere i drift. Beholder man de små skoler, og de bliver dyrere, er det hverken lovens eller min skyld. De små skoler har ofte været et kulturcenter i en lille by.«

Der har været og er forskellige meninger om den nye lovs værdi for folkeopdragelsen. Nu er den der, og det gælder om at få det bedst mulige ud af den for formålet. Det er da godt at vide, at undervisningsministeren understreger dens rummelighed. Den danske befolkning har mange steder, særlig på landet, ofret betydelige summer på sit skolevæsen udover hvad tidligere love krævede. Det vilde være synd og skam, om det stækkedes eller hæmmedes. Ti skolens liv og trivsel er afhængig af, hvordan forældrene slutter op om den. Det er da godt, at undervisningsministeren opfordrer til at bruge loven ikke efter et bestemt skema, men frit og selvstændigt, efter hvert skoledistrikts og hver kommunes synsmåder og behov.

Men der er én iagttagelse, som kan gøres mange steder: store flokke af børn, hvis skoleuddannelse allerede i barneårene forældrene af én eller anden grund vil gøre noget »særligt« for, flest naturligvis af de mere velstilledes og de mindre børneriges, forlader egnens skole og drager på jernbane eller på cykle eller pr. bil til en mellem- eller realskole; ikke alene folkeskoler, men også friskoler kan man se blive halvtømt på den måde. Det er skolelovens hensigt at tilskynde til at gøre den almindelige folkeskole saa god og tiltalende, at den kan fastholde i det væsentlige egnens børn, hvor de bor, til gavn for både børnene selv og for de skoler, hvori de går og bliver ved at gå.

Loven opstiller visse fordringer i retning af forøget timetal i den samlede syvårs skoletid og i retning af flere fag, navnlig sløjd og kvindelig husgerning. Der har været delte meninger om disse fordringers berettigelse som tvungne overalt. Men vi kommer ikke bort fra dem nu. Nu gælder det at gøre folkeskolen så god som mulig ud fra de nye forudsætninger. Og dertil er der et betydeligt frit spillerum, og der er også tid til overvejelse.

Loven kræver ikke sine nye krav ført igennem med ét. Fordringerne angående timetal skal ikke indføres på skoleplanerne

førend ved deres revision i 1943, og disse nye planer behøver ikke at være fuldt gennemført i praxis førend ved 1. april 1948 (§ 20—22, § 64).

De tilskud, staten giver til udgifterne til gymnastikhuse, sløjdlokaler, skolekøkkener, nye skolelokaler, sportspladser og skolehaver med indtil halvdelen af et vist beløb står til rådighed i ca. 8 år; arbejdet med dem skal ikke være fuldført før 1. april 1946 (§ 63). Det må dog tilføjes, at ifølge en anden bestemmelse skal ved alle skoler, hvor der undervises børn over 12 år, gymnastiksal være bygget inden 1. april 1943, ligesom der i alle kommuner skal være udlagt en sportsplads inden samme tidspunkt (§ 56).

Hvad loven kræver bragt i orden først, nemlig inden 1. april 1940, er kun indlagt vand med haner til håndvask og hvis skoledirektionen påbyder det, en forbedring af skolernes toiletter efter sundhedsstyrelsens skøn, hvorved vandklosetter særlig anbefales (§ 59).

Men naturligvis, så snart disse mindre forbedringer skal til at foretages, begynder man at overveje sammenhængen mellem dem og senere større ændringer.

Det spørgsmål, der da falder mest i øjnene, er selve skoleplanen, indskrænkningen af visse skoler, udvidelsen af andre, bygningen af ny o. s. v.

Der må her gås ud fra bestemmelsen om, at antallet af undervisningstimer i de syv skoleår skal være tilsammen 6480 eller i et skoleår på 40 uger ca. 23 timer gennemsnitlig om ugen i alle år. Undervises der færre timer i de små aldersklasser, må de større have tilsvarende flere.

Af denne bestemmelse følger, at den sædvanlige toklassede skole med én lærer og tiest hver anden dags skolegang ikke kan vedblive at fortsætte som den nu er. Der vil behøves ca. halvdelen af endnu en lærers (lærerindes) arbejdskraft, der så kan have anden halvdel af sin virksomhed ved en anden skole (i samme eventuelt også i en nabokommune) mod befordringsgodtgørelse.

Det følger også af denne bestemmelse, at en skole, der hidtil har været drevet som en fireklasset skole med — sædvanligvis — en lærer og en lærerinde og — oftest — hveranden dags skolegang, også må have sin plan ændret. Men det kan ske ved, at

den bliver treklasset. Også nu foretrækkes adskillige steder en treklasset skoleordning for en fireklasset, hvor man har to lærerkræfter ved en skole. Det giver nemlig mere undervisningstid til alle børnene, gennemsnitlig ca. 24 ugentlige timer til hver klasse, netop så meget mere som den nye lov kræver. Loven synes med flid at være lagt således til rette, at skoler af denne type kan vedblive at bestå.

Den betydning man tidligere tillagde den stærkere klassedeling (4 klasser i stedet for 3) regnes der blandt moderne indstillede pædagoger ikke mere så meget med. Når skolens opgave ikke er en simpel påfyldning af så og så mange kundskaber (og det kan den for børneskolens vedkommende ikke være) men hvert enkelt barns sunde og naturlige sjælelige, moralske og legemlige udvikling og dygtiggørelse, er en gruppedeling, der spænder over 2 år eller lidt mere, måske ligefrem at foretrække, den kan i hvert fald være fuldt ud så god som en stærk klassedeling.

Den såkaldte vestjyske skoleordning beror på skoletimernes fordeling mellem vinter- og sommerhalvåret og ikke på antallet af klasser. Den er med rette anset for det udmærkede arbejde, der med den som grundlag er udført mange steder, særlig i Vestjylland. Skolearbejdets stærke samling om en del af året, særlig vinterhalvåret, har vist sig at have betydelig værdi.

Der var fare for, at de nye indgående bestemmelser om timetallets fordeling på de forskellige årgange skulde lægge hindringer i vejen for dens fortsættelse. Efter at det tilladte antal daglige timer i de to første skoleår er sat til 4 i stedet for som først foreslået til 3, er en væsentlig hindring for fortsat at anvende denne skoleordning, på hvis fulde opbygning befolkningen mange steder har sat meget ind, heldigvis fjærnet.

Men loven taler også om oprettelse af centralskoler og peger på, at en kommune vil kunne se sin fordel ved, muligvis i samarbejde med andre kommuner, at samle børnene i de højere aldersklasser fra flere omliggende skoler til en såkaldt centralskole, hvor man da navnlig vil have mulighed for en gennemført klassedeling med »oprykning« — eventuelt nægtelse af oprykning — fra klasse til klasse år efter år.

Det er byskolens og den større stationsbys skoleordning, man her peger på.

Og hvor der indenfor et naturligt skoleområde bliver så mange børn, at der er nok til at skabe så mange klasser, som der er årgange, er sagen vel så naturlig, at den anses for selvfølgelig; skønt det kan endda også her spørges, om ikke fleråriге grupper set fra opdragelsens synspunkter var at foretrække.

Men hvor man for at skabe centralskolen må lemlæste flere bestående skoler og berøve den eller de der virkende lærere de øverste aldersklasser, som det har sin særegne glæde at have at undervise, og berøve de mindre børn de ældres ingenlunde værdiløse selskab, der bliver sagen en helt anden.

Man nævner til fordel for centralskolen, at børnene vil »lære mere«, når der er gennemført klassedeling. Man nævner også, at den nødvendige omforandring af den hidtidige toklassede skole ligefrem virker økonomisk tilskyndende til dannelsen af centralskoler. Endelig siger man, at den stærkere fagdeling i centralskolen gør det muligt for den enkelte lærer at udvise større dygtighed i de fag, der bliver hans.

Som alt antydet grunder nogle af disse betragtninger sig på et tidligere slægtleds skolesyn, som dog endnu har sine tilhængere. Nu ser man imidlertid, at i mange af de store skoler frygter man for den forflygtigelse af lærerens opdragergerning, som den stærke fagdeling let medfører. Faglæreren kommer let til at interessere sig mere for sit fag end for barnet og dets levende behov. Man ser de farlige følger i alle vore examensskoler, hvor hver lærer pisker eleverne op til den yderste ydeevne i sine fag uden at tænke på, hvordan elevernes samlede skoleliv påvirkes derved. I mange store skoler giver man derfor nu hver klasse sin lærer; han eller hun har børnene i de fleste fag og følger dem op fra 7 til 14 års alderen. Netop af pædagogiske grunde, for børnenes skyld gør man det. Der løbes så den fare, at de børn, der får en mindre heldig lærer til klasselærer — og der gives vistnok, må man tilstå, hist og her en mindre heldig lærer — kommer til at lide under det hele skoletiden igennem. Alligevel anser man det for det rigtigste at gå denne vej.

Mod de mindre skoler på landet med en eller to lærerkræfter siges af og til, at en uheldig lærer dér kan komme til at gøre større skade end ved et større skolevæsen med flere lærere. Men, som man ser: nissen flytter med. Ti hvordan man end vender

og drejer det: læreren er altid en hovedsag i skolen, og hvad den uheldige lærer angår, så er det virkelige spørgsmål ikke, hvordan man nevtraliserer ham, men hvordan man får den gode, den bedste lærer frem. Og her vil man muligvis være nok så omsorgsfuld ved den lille skole, hvor man ved, at alt står og falder med denne ene mand, som i den store, ligesom forøvrigt også den mindre skole har en naturlig tilbøjelighed til at kalde stærkere på opdragelsesinteressen hos læreren.

Hvad den økonomiske side af spørgsmålet om centralskoler angår, da peger man bl. a. på den fordel, der er ved at kunne samle undervisningen i sløjd og kvindelig husgerning på et bestemt sted fremfor at skulle have udgifterne dertil ved hver skole.

Men det kræver ikke nogen centralskole. Loven anviser selv den mulighed, at børn fra flere skoler kan samles på et sted for disse fags vedkommende. Der kan dannes skoleforbund alene for disse fag (§ 20).

En anden økonomisk fordel ved centralskolen er den, at man så ikke behøver at bygge gymnastiksale så mange steder, idet loven, mærkeligt nok, kun *kræver* gymnastiksale, hvor der undervises børn over 12 års alderen. Men det vil sikkert vise sig at være et rimeligt ønske så godt som alle vegne, at der bliver et gymnastikhus, også hvor der kun er børn under 12 års alderen i en skole.

Og hvis det bliver resultatet, da står kommunerne sig åbenbart ved at bygge gymnastikhuse ved de skoler, der ikke har sådanne, i de nærmest følgende år, mens de kan få statstilskud til bygningen.

Staten giver nemlig tilskud til udgifterne ved rejsningen af en gymnastiksal ved enhver skole, med indtil halvdelen af beløbet, beregnet efter en bekostning på 16,000 kr. til hver gymnastiksal, forudsat at den står færdig inden 1. april 1946 (§ 63). Bliver kommunens udgifter noget større ved at udbygge flere skoler, så får den også flere penge til hjælp fra staten, og den sparer udgifterne til centralskolen selv.

Noget lignende gælder forøvrigt sløjdlokaler og skolekøkkener, og også her kan, navnlig for sløjdens vedkommende, den samme betragtning gøres gældende, nemlig at den tid ikke er

fjærn, da sløjd og andet træarbejde vil blive anset for mindst lige så værdifuldt og opdragende for de mindre som for de større børn.

Til fordel for bevarelsen af de nuværende mindre skoler og udbygningen af dem fremfor forringelsen af dem med overgang til centralskole kan bl. a. siges, at de existerende skoler, med et naturligt afrundet opland, har betydet overordentlig meget for den stedlige kreds, i hvis midte de har virket. Lærerens nære sammenhæng med befolkningen er noget af det udmærkede og særlig værdifulde ved skolen på landet i Danmark. Hvad har ikke lærerens tilskud af åndelig interesse, af lyst til at leve med i befolkningens ve og vel betydet vel ikke alle, men dog mange, mange steder. Forbindelsen mellem hjem og skole, som der nu fra alle sider lægges så stærk vægt på, voxer naturligt frem her. Lærerens gerning i skolen har på mange måder gavn af, at forældrene kender ham og han dem.

Og netop i vore dage lyder rundt omkring fra udlandet ord om, at lærerens gerning på landet ikke blot er at være underviser, han eller hun bør være et midtpunkt for hele *det* steds kulturliv; den flugt til byerne og til byunderholdning, som man lægger mærke til på begge sider af Atlanten, den skal hæmmes, ved at kulturlivet blomstrer ude imellem landbefolkningen selv. Danmark er måske det land, som her har ligget i spidsen, bl. a. takket være lærerne og den sans for folkets og folkelivets ve og vel, som blev vakt hos mange af dem i deres ungdom, særlig på nogle af vore seminarier. Skulde vi da nu, når strømmen vender i retning af, hvad vi har set fremelsket mange steder, bevæge os bort derfra?

Det er nemlig en iagttagelse, der let kan gøres, at jo flere lærere der klumpes sammen om en skole, des mere fristes de til at leve som en stand, des mere kommer de til at se på deres interesser som stand, des mindre på den befolknings, hvis børn de skal opdrage — ikke til standsfæller, men til mennesker, der har sans for næstens tarv, for folket og for fædrelandet.

Man kan da også lægge mærke til, og vil komme til at se det des mer jo flere steder man foretager afstemning om ordningen af en kommunes skoleforhold, at medens naturligvis det distrikt, hvori centralskolen skal ligge, vil være stemt for den, så vil de

skoledistrikter, som skal se deres skole forringet, lærerne flyttet hen til centralskolen o. s. v., være stemt imod den. Folk vil ikke af med et gode, de har, for at opnå noget, hvis værdi for dem i alt fald er usikker.

Centralskolen kan have sin berettigelse, hvor den voxer frem af et stigende børneantal eller af andre særlige lokale grunde. Og den kan have visse økonomiske fordele, hvor man dog skal se sig vel for med beregningen. Således kan extraudgifter til lærere, der ikke vil lade sig forflytte, måske blive større, end man tænker.

Men hvor man frembringer forøgelsen af børneantallet ved mere eller mindre tvungen forflyttelse af børn og lærere, der synes svaghederne ved centralskolen langt at opveje fordelene.

Der er også et hensyn at tage til lærerne og deres glæde i deres gerning. Det giver en samlethed og en sammenhæng i arbejdet at kunne følge børnene frem og op, til de forlader skolen. En lærer, som en centralskoleordning stiller overfor valget mellem at måtte slippe børnene i 10—12 års alderen eller forlade stedet, hvor han har sin selvstændige virksomhed, for at blive én i en række — vil let i begge tilfælde stå med en flov smag i munden.

Så siges der, at man ved oprettelse af centralskoler vil kunne hindre børnenes flugt ud af landsbyskolerne til stationsbyernes og byernes mellem- og realskoler. Men det er sikkert en fuldkommen forkert slutning. Snarere kunde man tænke sig, at centralskolerne vil friste til, at der bygges mellem- og realklasser til dem, hvorved vi vilde bibringe endnu flere af vore unge den forestilling, at de ikke er skabt til at gå ud i det legemlige arbejde — og de mange, som må det alligevel, får så meget des sværere ved at vænne sig til det. Det er sundere at gå vejen fra det praktiske arbejde til en mere teoretisk uddannelse end omvendt.

Sagen er jo nemlig den, at det, der får forældre til at sende deres børn til mellemskolerne og realskolerne, det er de examiner, som de derved kan komme i besiddelse af. Det er ikke den bedre undervisning gennem den stærkere klassedeling. Var *det* tilfældet, vilde kommuneskolebørnene i byerne jo ikke sættes til at slide så hårdt for at nå over i mellemskolen. Nej, det er examensskolen, der lokker.

Dens magt bekæmper man ikke ved at indrette noget på landet, der ligner så meget som muligt, uden at være en examensskole. Man bekæmper den ved at skabe en skole, der uddyber og udvikler videre det præg af opdragelse, af frit og friskt skoleliv, af selvarbejde blandt børnene, der tit kommer bedst frem, hvor man har mere end én årgang ad gangen, af en kundskabstilegnelse, der ikke er bestemt af en examensfordring, men af selve oplysningens interesse og værdi. Det er det, mange af vore landsbyskoler fra lærernes og fra forældrenes side har lagt an på at ville være.

Det er åbenbart meningen med skoleloven at give et godt stød til en yderligere fremme af *det,* selv om der kan være enkelte ting i den, der peger i modsat retning. Centralskolen er kun berettiget, hvor den er det bedste middel til at fremme dette formål.

Det ser man også af den fortsatte mulighed, skoleloven giver for énklassede skoler, med alle børnene fra 7 til 14 år en del af tiden eller hele tiden samlede under ét. Betingelsen er, at børnetallet ikke overstiger 24, med den tilføjelse, at der først skal ske en deling i to klasser, når det gennemsnitlige antal børn i to år efter hinanden ligger over 30, og for de nu bestående enklassede skolers vedkommende i de sønderjyske landsdele ikke førend børnetallet overstiger 36 (§ 22). Også i sådanne skoler kan der gøres et udmærket skolearbejde, som de skoler, der findes af den slags både i og udenfor Danmark giver slående vidnesbyrd om. Den sidst afgåede engelske over-skoleinspektør har endog sagt, at den skole, han syntes bedst om, var den lille skole med ca. 12 børn under én lærerinde. —

Og den bevægelse, der nu går gennem de folkestyrede lande i verden for at bevare og styrke en selvstændig og selvstændigt tænkende befolkning på landet, bør ydermere tilskynde til at benytte den nye skolelov således, at den fremmer dette formål.